

TEMARAMME

I løbet af de sidste to århundreder har vi været vidne til en vedvarende forøgelse af antallet af mennesker og grupper af mennesker, der bevæger sig fra en lokalitet til en anden – på tværs af grænser, imod byer, mellem regioner. Disse migrationsprocesser har omfattet et stort antal forskellige sociale grupper og et varieret udvalg af interesser. Konsekvenserne har haft stor indflydelse på formen af nutidens internationale orden. Faktisk har stigningen i antallet og omfanget af migrationsprocesserne været en af de vigtigste medvirkende faktorer i den historiske skabelse af en international orden baseret på nationalstater, de medfølgende forsøg fra internationale organisationer så vel som fra landene selv på at overvåge og regulere sådanne frivillige eller tvungne demografiske processer, og de konsekvenser for strukturerne inden for naturalisation, medborgerskab og kulturelle identiteter, som er fulgt i kølvandet på denne udvikling.

Indvandring har altid været forbundet med en betydningsfuld national så vel som international dimension, hvis udformning og konsekvenser i høj grad er blevet afgjort af samspillet mellem fænomenets egen internationalitet og de forskellige måder, nationalstaterne har behandlet det på gennem deres måde at behandle spørgsmålet omkring integration eller eksklusion af (forskellige kategorier af) fremmede nationaliteter; de måder, værtsbefolkningerne har behandlet og opfattet de nyankomne, og de måder, indvandrerne selv har tilpasset sig til nye kulturelle, politiske og økonomiske forhold, samtidig med, at de har forsøgt at magte forholdet til deres oprindelsesland.

Men selv om indvandring i denne betydning altid har været et internationalt fænomen og er blevet behandlet som et sådant i akademisk litteratur, har udviklingen i løbet af de sidste par årtier gjort det klart, at den stigende transnationalitet inden for økonomi, globaliseringen af kommunikationsprocesserne samt stigningen i antallet af indbyrdes afhængige politiske regeringsformer har ændret udformningen af og implikationerne ved medborgerskab, deltagelse, identitet og organisation, for så vidt angår indvandrerne og modtagerlandene. Trans- og supranationalitet medfører ikke blot en omdefinering af grænser, landenes suverænitet og de demokratiske rettigheder; det skaber også nye former for netværksdannelse på tværs af grænser og nye typer identitetspolitik blandt indvandrersamfundene, og det medvirker derved til en omdefinering af begreberne samfundsdeltagelse, det offentlige rum samt kulturelle og politiske tilhørsforhold. Nationalstaterne er dermed tvunget til at kaste et blik på deres muligheder som politisk suveræne aktører i lyset af de transnationale kræfter og er, som indvandrerne selv, nødt til at drage nytte af de virkemidler og ressourcer, som de transnationale organisationer og de internationale love, der står over de direkte aftaler mellem regeringerne, stiller til rådighed for at regulere personstrømningerne.

Således bliver vigtige emner som ”lighed” og ”medborgerskab/nationalitet” på nationalt plan i stigende grad også afgjort af deres flertydige forbindelse til ”universelle menneskerettigheder”, ”dobbelt- eller multinationalitet” og ”bevægelsesfrihed”, og hele migrationsområdet bliver til en skueplads for en strid om fortolkningen af legitime rettigheder, pragmatiske forhandlinger omkring inklusion og eksklusion, og følelsesmæssige definitioner af hjem, tilhørsforhold og identitet. Som en konsekvens heraf sker der betydningsfulde forandringer i relationerne mellem det globale og

det lokale, mellem samfund og lokalsamfund, mellem deltagelse og marginalisering, og mellem assimilation og andetgørelse – klassiske temaer i litteraturen om indvandring.

Et aspekt af forandringerne i forbindelse med globaliseringen er indvandrerens stigende engagement i national så vel som transnational identitetspolitik, deres deltagelse i bevægelsesnetværk, og den universalistiske tilgangsvinkel og de rettighedsbaserede strukturer af forventninger og krav, blandt hvilke de navigerer mellem stater, nationaliteter og medborgerskab. Disse processer betyder blandt andet, at indvandrerorganisationer (dog i varierende grad alt efter etnisk og social baggrund) i stigende grad bliver involveret i politisk lobby-virksomhed; et engagement, der er baseret på en bevidsthed om deres muligheder, ressourcer og rettigheder – f.eks. hvad angår velfærdsydelse i de skandinaviske lande – og de forsøger ofte at føre en hårfin kurs mellem national integration/samfundsdeltagelse og diaspora-lignende overbevisninger. På den ene side ønsker moderne indvandrere at blive anerkendt som fuldgældige medlemmer af deres nye samfund; på den anden side ønsker de lige så tit ikke at blive ”homogeniseret” hvad angår værdier, anskuelser og traditioner, og kæmper i stedet for synspunkter omkring kulturel forskellighed og rettigheder for etniske grupper som den rette vej mod nationalt medlemskab.

Sådanne nye strukturer og overbevisninger, der dukker op, bliver konfronteret med nye former for immigrationsregeringer i højt udviklede lande i den vestlige verden – regeringsformer, der har tre iøjnefaldende karakteristika, der bør studeres nærmere: 1. De grunder i stigende grad på forsøg på supranational overvågning, regulering og kontrol af migrationsprocesser (EU er et indlysende eksempel med dets søjle om Retlige og Indre Anliggender); 2. Den supranationale dimension bliver udløst af nationalgrænsernes ændrede form, der på grund af nye konfigurationer af nationale interesser og stærkere transnationale kræfter bliver sværere og sværere at kontrollere; 3. På anden vis er det en stiv, kraftigt reguleret regeringsform (retsligt så vel som politisk), hovedsageligt som reaktion på anti-immigrationsreaktioner blandt vestlige befolkninger, der føler sig klemte mellem deres egne krav om national suverænitet og den i stigende grad transnationale overbevisning blandt den politiske elite.

Indvandrere får derfor ofte status som det politiske og race-definerede omdrejningspunkt for processer, de ikke har kontrol over, i potentielt splittede nationalstater. Politiseringen af deres egne holdninger og opførelse, om det så er i form af transnationale netværk og dannelsen af ’virtuelle territorialiteter’, militante etniske politikker eller individuelle/kollektive voldshandlinger, eller det er forsøg på at handle demokratisk inden for rammerne af de eksisterende nationale statsamfund, reflekterer dette nye regime af indvandring, eksklusion og integration.

Studier af migration og etnicitet, hvad enten de fokuserer på et enkelt land eller laver komparative studier, er nødt til at tage hensyn til nationalstatens ændrede form, og graden og formen af dens position i forhold til og afhængighed af de inter- og transnationale kræfter. De må derfor nødvendigvis udføres med et øje på den interkulturelle, multikulturelle og globalt homogeniserende udvikling, og bør derfor, som disse problematikker nu engang foreskriver, være inter- og transdisciplinære, fordi de angår problemstillinger og processer, der er relevante for statskundskab og internationale relationer, almindelig retslære og retslærens sociologi, økonomi og iværksættelse, sociologi og bystudier, geografi og demografi, antropologi og etnografi, så vel som kommunikations- og lingvistikstudier.

For at danne et Akademi for Migrationsstudier i Danmark må der nødvendigvis rettes særlig opmærksomhed mod Danmark selv, og man må se på dets placering inden for de nuværende konfigurationer af migration, transnationalitet, integrationsstrategier, befolkningens reaktioner/opfattelser, social marginalisering samt kulturel forskellighed. Danmark er en lille, højt udviklet europæisk/EU-nationalstat, der anser sig selv for at besidde en høj grad af kulturel

ensartethed og politisk konsensualisme, og som traditionelt set har fremdyrket et nationalt image af tolerance, venligsindethed og internationalisme. Historisk set – men ikke i de fleste danskeres opfattelse – er Danmark et ”indvandrerland”, og sammensætningen af befolkningen er, i lige så høj grad som i de fleste andre nationalstater, resultatet af blandt andet en flerlaget akkumulation af ”indre” og ”ydre” migrationsbevægelser, en omlægning af grænser og den deraf resulterende kontakt og blanding mellem forskellige grupper.

Størstedelen af den væsentlige ydre indvandring til Danmark foregik for relativt lang tid siden og stammede fra det europæiske kontinent (huguenotter, hollændere, jøder, polakker, tyskere). Derfor er Danmark et land uden en mangeårig tradition inden for indvandring og assimilation/integration af et stort antal indvandrere og flygtninge af radikalt forskellig etnisk, civilisationsmæssig og religiøs oprindelse.

Ikke desto mindre er det denne slags indvandring, der siden sidst i 1960'erne har taget fart (ikke mindst på grund af muligheden for familiesammenføring), og problemstillinger i forbindelse med indvandringen, så som regler for opnåelse af statsborgerskab, asyl, marginalisering, andengenerationsvold, ghettodannelser, velfærdsydelse, integrationspolitik og -processer, differentieringen af ’danskhed’ samt hjemsendelser, dominerer for tiden den politiske dagsorden og den offentlige debat. Disse fænomener må endvidere ses i lyset af den kendsgerning, at Danmark er en nationalstat med en speciel historie og status inden for EU, til dels på grund af en udbredt skepsis omkring politisk integration og fordelene ved at afgive landets traditionelle suverænitet. Denne skepsis er institutionelt forankret i de forbehold, der stammer fra Edinburgh-aftalen i 1992, hvoraf det ene består i, at landet ikke er underlagt de supranationale bestemmelser på flygtninge-/ indvandrer-området. Forholdet mellem den danske EU-skepsis og den nuværende høje grad af mistænksomhed og fjendtlighed, der omgiver indvandrerne i Danmark, er et område, der bør undersøges nærmere.

Spørgsmål og problemstillinger inden for dette område i en dansk sammenhæng bør være et særligt domæne for et forskningscenter for migrations- og etnicitetsstudier. Nogle af disse områder – bredt defineret, – som Akademiet har til hensigt at undersøge i forbindelse med den danske situation, er de følgende: Den historiske konstruktion, det konstitutionelle og retsmæssige fundament, samt de nuværende problemer ved danskhed og den danske velfærdsmodel i en kontekst af migration, identitetsstrukturer og socio-kulturelle andetgørende processer; marginaliseringens, stigmatiseringens og eksklusionens årsager, former og konsekvenser inden for rammerne af de lovgivningsmæssige og bureaukratiske fremgangsmåder, almindelige stereotyper og uddannelsesressourcer; de nationale specificiteter i forbindelse med den danske indvandrerdiskurs, politik og handlemåde; mediernes, den politiske kulturs og de offentlige debatters rolle ved skabelsen af et klima af accept eller afstandtagen til indvandrerne; motiverne til immigration, netværksdannelse blandt indvandrerne og de kulturelle strategier; og endelig holdningerne til den danske velfærdsmodel med dens kultur bestående af regulering, offentlige ydelser og velfærdsudligning. Der er også behov for kvantitative og kvalitative undersøgelser på mikro-plan i forbindelse med land- og bysamfund, i forbindelse med integrationsprocesser og generelt samarbejde (eller adskillelse) mellem danskerne og ”etniske indvandrere”, om det så er i grupper eller individuelt (på arbejdspladser, i sportsklubber, boligsammenslutninger, foreninger, uddannelsesmæssige sammenhænge, børneinstitutioner...)

De følgende forskningsområder er specielt vigtige i denne sammenhæng:

Skole- og uddannelsespolitik: Relevante spørgsmål i denne forbindelse er f.eks. den tidlige skolegangs indflydelse på børn af etniske minoriteter og deres integration eller eksklusion i form af sprog, historie, kultur og baggrund. Hvilken rolle tildeler integrationspolitikken

uddannelsessystemet i dets forskellige manifestationer? I hvilken grad er uddannelsessystemet parat til at klare de ønsker, behov og interesser, som børn, teenagere og voksne fra en anden etnisk baggrund har? Anser uddannelsessystemet tosprogethed for at være en fordel eller en ulempe? Hvilken betydning har familiernes klasse, struktur, uddannelsesmæssig baggrund og etniske oprindelse? Og hvad er forbindelsen mellem de professionelle socialarbejders fremherskende holdninger til børn af anden etnisk baggrund og de holdninger, der hersker blandt skolelærere?

Arbejdsmarkedet: Visse grupper af etniske indvandrere udgør specielle grupper på arbejdsmarkedet, da store dele af dem sjældent eller aldrig har haft almindeligt arbejde, og en relativt stor gruppe er kontanthjælpsmodtagere. Det er klart, at dette er uhensigtsmæssigt, både på det individuelle og det samfundsmæssige plan. Der er behov for forskning omkring graden af indvandrernes sociale og kulturelle kapital i form af kompetencer og arbejdsmarkedserfaring i deres oprindelsesland. Finder indvandrerne arbejde – hvis de i det hele taget finder noget – der svarer til deres kvalifikationer, og hvis ikke, hvorfor så ikke? Bliver arbejde, som indvandrerne er overkvalificeret til, brugt som springbræt til andet arbejde højere oppe i job-hierarkiet, eller udgør de en blindgyde på arbejdsmarkedet, der fastholder mange indvandrere i lavtlønnede job med få udsigter til social mobilitet? En mulighed for indvandrerne er at starte ”etniske forretninger”, og baggrunden, fornuftsgrundlaget, udbredelsen, succesen og de netværk, der danner grundlaget og næringen for en sådan iværksættervirksomhed bør analyseres.

Sociale problemer og socialt arbejde: Den artikulation af etnisk forskellighed, der er forekommet i 1980'erne og 1990'erne, har rejst nogle fundamentale spørgsmål, ikke blot omkring metoderne inden for socialt arbejde, men også omkring den rolle, det sociale arbejde har i den danske samfund. Dette betyder, at der er brug for forskning i de faktiske fremgangsmåder og handlemåder, der i hverdagen er forbundet med medborgerskab, især i forholdet mellem borgere og statsansatte, klienter og professionelle, modtagere og serviceydere. Forskningen inden for dette område bør fokusere på udviklingen af de sociale problemer og anvendelsen af forskellige metoder af socialt arbejde for at løse disse problemer. Forskningsemnerne bør omfatte problemer med børnevelfærd, forældre støtteprogrammer, rehabiliteringsprogrammer, handleplaner for handicappede, handleplaner for ældre borgere osv.

Bosætningsmæssige spørgsmål: De fleste indvandrerminoriteter bor i store ’kolonier’ inden i større storbybebyggelser, og endvidere i socialt belastede områder – som en konsekvens af både den danske fordelingspolitik og af indvandrernes egne ønsker og behov for at skabe nære netværk med ”deres egen slags”. Et vigtigt spørgsmål er, i hvilken grad denne koncentration af indvandrere som en selvstændig faktor og i sammenhæng med andre leveforhold påvirker integration eller eksklusion fra det danske samfund i form af handle- og reaktionsmønstre, indvandrernes egen opfattelse af deres livsmuligheder, samspil med ”indfødte danskere”, og imaginære grænser mellem indvandrernes områder og resten af boligområdet. For det meste belyses de negative effekter, men virkeligheden kan være et mere komplekst billede, og der har ikke været megen forskning i en dansk kontekst. Sådanne tæt sammenhængende geografisk begrænsede og kulturelle landskaber, der også udgør et afgrænset område for meningsdannelse og indbyrdes samspil, er oplagte steder at foretage kvalitative studier på mikro-plan, og for at foretage sammenligning med andre lande. Kontrastive studier af etnisk integration i form af undersøgelser i områder og beboelse i landsamfund kunne være et andet interessant sammenligningsgrundlag.

Kulturelle strategier: Denne dimension omfatter på den ene side spørgsmål omkring værtssamfundets kulturelle strategi: hvad er de forskellige institutioners, socialarbejders, mediers og almindelige menneskers strategier i forhold til indvandrerne? På den anden side rejser den vigtige og relativt lidt behandlede spørgsmål (i hvert fald i den danske kontekst) i forbindelse med dannelsen af nationale og transnationale etniske netværk, nye diaspora-lignende strukturer inden

for information, økonomisk støtte og politisk handling, og nye former for etnisk politik inden for, så vel som på tværs af grænserne. I Danmark angår denne tendens – en reaktion på en national marginalisering, der er gjort mulig og forstærket af globaliseringen – især de muslimske identitetsnetværk. Hele dette område er sparsomt udforsket. Et interessant spørgsmål er, om sådanne frivillige adskillelshandlinger helt paradoksalt kan udgøre en fase og/eller strategi i en langsigtet integrationsproces.